

Butlletí

del

Centre Excursionista de Catalunya

EXCURSIONS PER L'ALT RIBAGORÇANA

(PIRENEUS DE LLEIDA)

(Acabament)

DE SENET ALS ESTANYS D'ANGLOS Y A L'HOSPITAL
DEL PORT DE VIELLA

L'endemà, a les sis del matí, y acompanyat d'en Ramon Cortinat, caçaire y pescaire tot d'una peça, sortia altra vegada de Senet, y, riu amunt, arribava poc després al pla de l'Hospitalet. El plan pera aquell dia era visitar la ribera de les Salencas y els estanys d'Anglos, una regió de les més desconegudes dels excursionistes. Aquesta ribera es el primer afluent que ab sa caudalosa corrent engroixeix a la tot just naixent Noguera, fent-ho per la vorera dreta d'aquesta, o sia pel costat d'Aragó. Per formar aquest troç de comarca part dels estrebs orientals de les montanyes Malehides, feya temps que m'atreya de debò, recordant ses belleses, que tants sols vaig entreveure en la meva llarga excursió y feliç ascensió al Pic d'Aneto en 1901.

A les set deixavem a la dreta la Noguera y ens dirigiem al NO. vers el barranc de les Salencas. Per una canal engorjada pels penyals que l'envolten, y poblada de revellits abets, surt el riu a pagar tribut a la Noguera. Seguïrem remontant-la per la dreta, y, admirant les enjogaçades caigudes del riu en son llit pendent y rocós, sempre dessota d'una vegetació luxuriant que'ns envoltava, per tot arreu hi regalimava aigua, y la rosada de la nit extenia capritxoses y brillants terrenyines dessobre aquell pa de fresca verdor.

En dues hores d'aquest hermós paisatge forem al cap de la ribera. Allí l'espai se'ns obria, y el riu el vèyem entreforcar-se. A la dreta NO. se'ns presentava en allargada cascada entatxonada en la boscuria: era'l propri riu de les Salencas, que surt en el tarter o



RIBERA DE LES SALENCAS

moraine del coll del mateix nom y dessota de l'imponent serrada de les Malehides, partió d'aigües ab la conca del riu Éssera. A l'esquerra SO. veyem l'altre company, que també per sobtat desnivell s'afanyava ajuntar-se ab el primer. Es l'anomenat Riu Bueno o Rugueno, com per contracció li diuen en la comarca, procedent de la vall lacustre d'Anglos, que nosaltres volíem visitar. Així, cap an ell ens dirigírem, y darrera del meu cama-llarg guia començarem a pujar per aquella costa dreta d'apretat bosc. Dit bosc, y més que això, era un veritable embolic, perquèls rebrots de bedolls y falgueres s'entrellaçaven estretament, impedint-nos el pas y obligant-nos a obrir carrer a cops de bastó. Ab prou feines ens bastaven els braços pera sortir d'aquell intrincat passatge. El terror era una pura clapiça mitg coberta per l'herba, per quin motiu anavem d'una ensopegada a l'altra, a tomballons, y ab més

esguerrinxades que passos. «Pari compte ab els escorçons», me deya'l guia. Sí, per escorçons estava jo, tip de tanta brega. Per sort no tardàrem a arribar a la font d'Anglos, aont ens revenírem ab sa exquisida aigua. Reempresa tot seguit la marxa y seguint pujant



SALT DEL RIU BUENO

pel bosc, ja més aclarit y de més bon trànsit, atravessàrem el barranc que baixa dels estanys Fe, y, per una canal aplebada, y sempre vora'l riu Bueno, a les deu arribavem al primer estany d'Anglos.

Aquest es de regulars dimensions, està a 2.300 ms., y es el més gran dels sis que, esgraonats, se llencen l'aigua un a l'altre, formant la ribera. En l'estany superior, distant una hora llarga, acaba'l riu,

y d'allí, per una ràpida costa d'esmicolada tartera, se puja al coll o bretxa de Riu Bueno (2.500 ms.), que separa la comarca de Llauset d'Aneto, també plena d'estanys, y formant ribera que desaigna a la Noguera més avall de Senet. Enfront del coll de Riu Bueno, y a l'altre costat de Llauset, s'aixeca altra bretxa, anomenada de Vallhibierna, dominada al S. per l'imponent pic del mateix nom, y reclou cap a llevant la feréstega vall de Vallhibierna, llarg desaigna de les vessants meridionals de les Malehides.

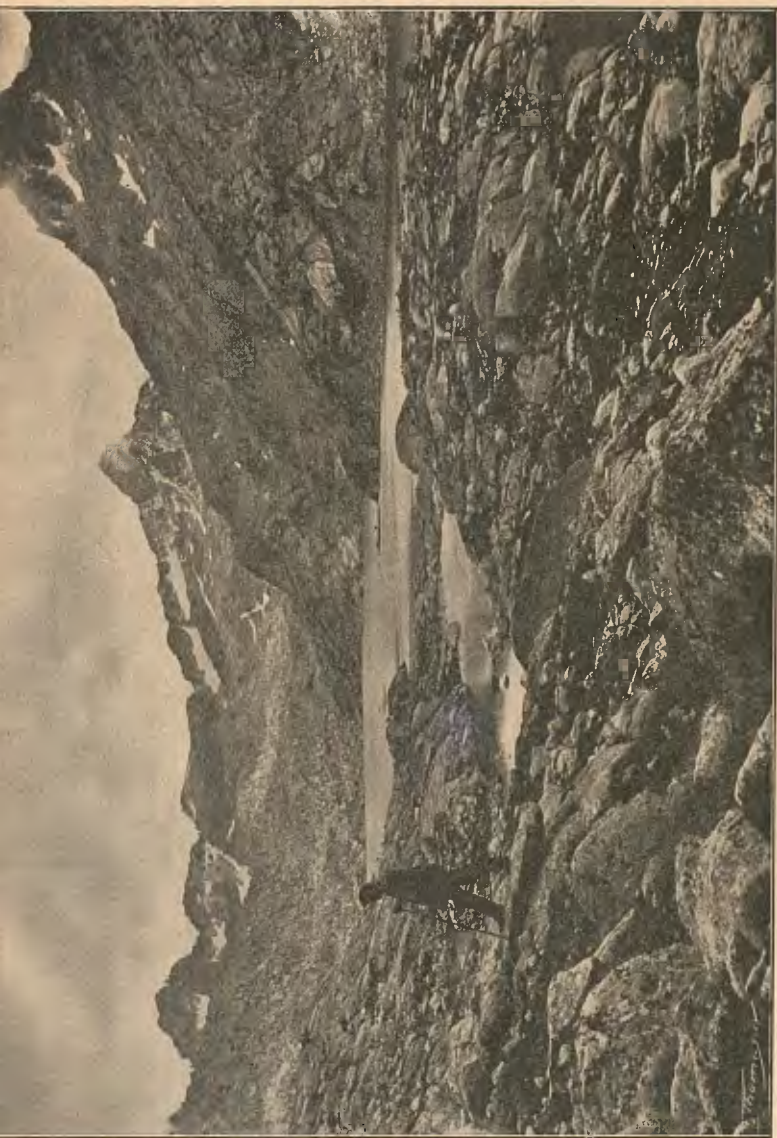
La comarcada de Riu Bueno es de lo més solitari que dar-se pugua, y a sa vista's comprèn que sols durant tres mesos se vegi despullada, en part, de sa blanca mortalla, y els estanys lliures de sa cuiraja de dur gel. Prop d'aquests encara hi verdegem els aglebats, allavores invadits per nombrós ramat; més en les vessants d'un costat y altre, ni un arbre, res de verdor, sols espantoses clapices y tarteres de blanquinós granet, desferres que testimonien l'aniquilament lent, més jamay interromput, dels cims, de l'entorn, que encara aixequen orgullosos ses esquadades carcanades.

Següirem ribera amunt, visitant els altres estanys, jo sorprès per aquell imponent paisatge, y el meu pescaire engrescat ensems que penedit de no haver-se emportat els ormetjos de l'ofici, perquè les truites saltaven fòra de l'aigua que era un gust. Després reculàrem ribera avall fins al quart estany, el deixàrem a l'esquerra, y ens encaminàrem cap al coll de Senet (2.345 ms.), que s'obria al SE. A les tres trepitjàvem ja'l seu aglebat terror y contemplàvem extasiats el gran panorama que desde allí s'ovira.

Als nostres peus, l'estany Fe, quals aigües d'ombrívols tons eren fidel reflexe del sinistre aspecte del paisatge que l'envolta; per dessobre d'ell, el cònic pic de l'Estany; en darrer terme, a l'altra banda de la fonda ribera Ribagorçana, la serra de Montarto, interminable restellera de cims nevosos vehins dels núvols, y que la broma, arrocegant-s'hi mandrosa, semblava acaronar voluptuosament ses testes esquerpes.

Si'ns giravem vers la ribera de Riu Bueno, per allí dessobre teniem el maciu de les Malehides, pel seu costat SE., ab un apilotament desordenat de pics alterosos, que, malgrat l'esser declarats invencibles, encara semblaven tenir-se enveja uns dels altres, y donant-s'hi un relleu jamay vist.

Quin encant té pera mi aquesta comarca meravellosa! Ab quin desitg un s'hi deixa portar per lo desconegut, al recórrer aquestes fantàstiques serres y fondals, verges gaire bé de la tafaneria dels excursionistes!



ESTANY INFERIOR D'ANGLOS

A pocs passos del coll, y prop de l'estany Fe, hi ha la pleta de Riu Bueno. Allí hi esmorsàrem y remullàrem ab exquisida llet que'ns donà'l pastor. En acabat, y vorejant l'estany per l'esquerra, altra vegada forem al riberal de les Salencas, y, seguint baixant per les xamoses voreres del riu, a les cinc y mitja'ns trobàrem al pla de Forcallo. Allí, com jo tenia'l plan d'anar a fer nit a l'Hospital de Viella, tot seguit remontàrem per la dreta la Noguera Ribagorçana, y per l'Hospitalet y pla de Biciberri, un quart més tard passavem davant del Santet, petit oratori que dintre una roca s'aixeca en l'aglebat a manera de gros menhir y prop del camí. És la fita frontera de la Vall d'Aran, per aquest costat tant extranyament perfilada, com que la topografia del país per res ho justifica. Trepitjant hermosos prats vora'l riu, l'atravessàrem per una palanca ja envistes de l'hospital, aont hi arribàrem a les sis y mitja, quan les ombres, ab son atapait mantell, havien ja guanyat els cims, y deixavem aquelles selvatges afraus enfosquides per la misteriosa vesllum de la nit.

L'hospital o *hospice*, com ne diuen els francesos quan s'aplica, com aquest, a servir de refugi pera'ls viatgers que passen el Port, es un edifici sols de planta baixa, que serveix d'hostal, ab algunes cambres, y ab una capella en un cap. Davant d'aquest, y formant carrer, hi ha un altre edifici que's destina a cort pera'ls animals, ensems que de diposit d'herba pera'l llarg hivern.

Així com a l'istiu se veu sempre concorregut pels nombrosos traginers, que ab sos animals de bast fan el tràfec d'aprovisionament de la Vall d'Aràn, durant els sis mesos que resta tancat el Port per les neus, una solitud gelada hi regna en aquell arreconat desert: sols algun que altre atrevit viatger s'hi refà de les penaltats passades, o's prepara pera sofrir les vinentes.

En aquest lloc hi fan cap dos ports: al N. comencen tot seguit les sobtades vessants del de Viella, passatge que en cinc hores porta a Viella, capital de la Vall d'Aràn. És el més transitat pels traginers, més de no gaire bon camí de ferradura, per causa d'esser ses pendents un xic dretes. Al llevant, y a pocs minuts de l'hospital, s'obre el barranc de Conangles, y per son costat esquer comença en llargues marrades el camí del Port de Rius, que per l'interessant regió dels grans estanys, y baixant per la ribera del Valarties, fa cap a Arties, vila també aranesa, en unes sis hores. Aquest darrer port es molt poc transitat y son pas molt més difícil pera'ls animals.

L'hospital de Viella, situat a 1.620 ms. d'altitut, y malgrat sa situació trista pel seu poc horitzó, a l'extrem de la ribera Ribagor-

çana, a la vorera esquerra del riu, y prop de ses fonts, està voltat per una naturalesa grandiosa. El cap del Port de Viella extén a l'O. sa alterosa carena cap al coll de Toro, y pel pic de la Girgosa segueix per l'enasprada serra de la Pleta Nova, enlairant-se al pic de Mulleres y separant la conca hidrogràfica del riu Negre (afluent de la Garona). Mitjansant un àngol segueix la serra pel coll de Mulleres a recórrer la carena del Fehàn, y per espessos abetars baixa fins a la vorera dreta de la Noguera. A l'E. del Cap del Port, lo Tuch de l'Estany Rodó aixampla sos feixucs contraforts, y per la collada del Port de Rius s'obre en ampla comarcada formada per les vessants meridionals d'aquest y les septentrionals de la serra de Biciberri o Pic Comtesa, comprnent el barranc de Conangles, primer afluent de la Ribagorçana per sa vorera esquerra. Tot aquest recorregut es una llarga y tancada corba que enclou l'origen de la conca hidrogràfica que dóna nom a la comarca Ribagorçana, y en son centre y al fons de la vall hi està emplaçat l'hospital. Aquest es propietat de la vila de Viella, així com sos hermosos encontorns, praderies y exteses boscuries, essent arrendat y permaneixent obert tot l'any.

Tant prompte arribàrem, y després d'encarregar el meu hostatge, vaig arreglar comptes y despatxar al meu guia, que ja frisava d'anar a donar disgustos an aquelles desvergonyides truites dels estanys d'Anglos y d'enviar a Luchon algun descuidat isart.

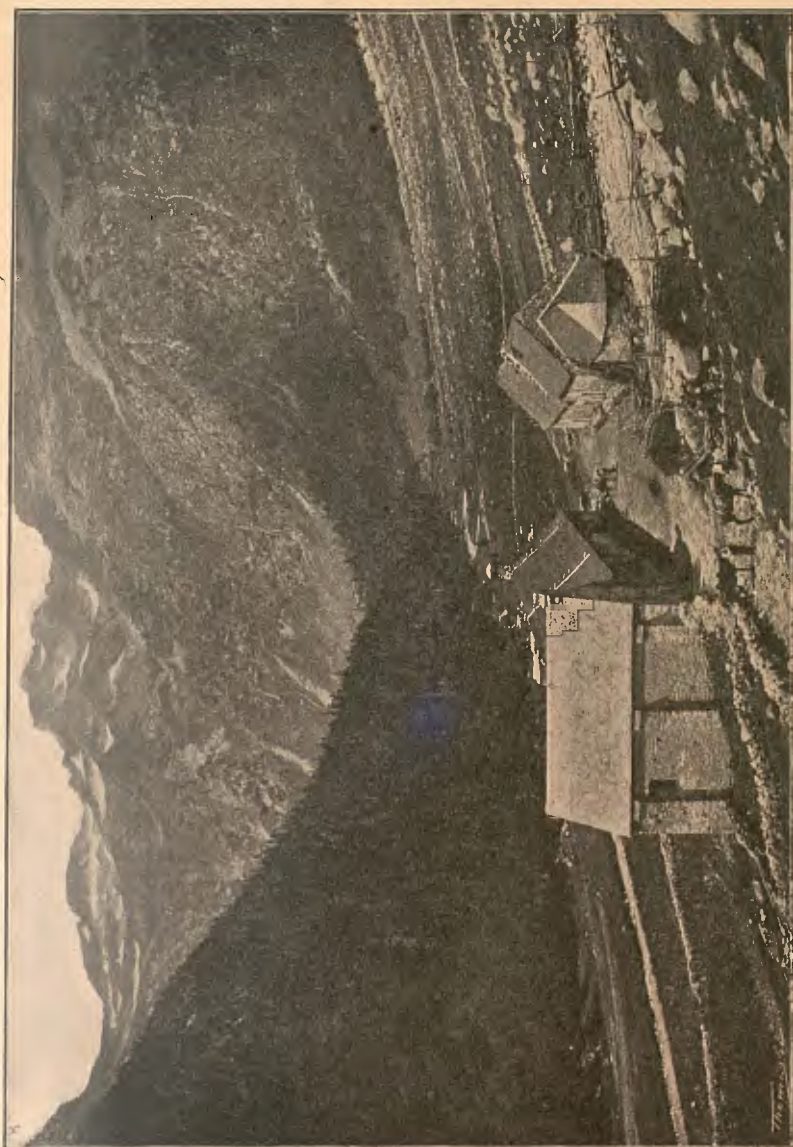
En l'hospital trobàrem a la nostra arribada força animació, que contrastava ab el solemne silenci de part de fòra. Allí havia arribada la xaranga de La Pobla, que anava a festa major a la Vall d'Aràn. Podeu suposar com foren rebuts per aquella pobra gent de la casa, hostalers, servey y pastors, acostumats an aquella vida ensopida y monòtona. En havent sopat s'armà'l ball, la jota s'imposà an aquells ferrenys aragonesos, ab sos típics barrets de feltre, calça curta y abarques, y a llurs parelles, les sapades moces de l'hostal; y endavant, els músics bufa que bufa, els altres volta que volta, y encara algun espectador esgrescat hi afegia an aquell desfici instrumental y coreogràfic alguna aria de sa terra.

DE L'HOSPITAL DEL PORT A LES FONTS DE LA NOGUERA RIBAGORÇANA Y PEL PORT DE VIELLA A LA VALL D'ARAN

Dematinet, quan tot just el sol començava a daurar ab sa groguenca llum els més alts relleus d'aquella esplèndida obra, sortia jo acompanyat del meu guia, en Batalla, y pels prats de la ribera

NE.

SO.



HOSPITAL DEL PORT DE VIELLA

anavem vora de riu amunt per aquell hermós jardí natural esmaltat per la més exuberant florida.

A la nostra dreta, y per les fortes vessants del Port, hi vèyem fer camí amunt els hèroes de la nit passada, ab els instruments penjats al coll, esbufegant y donant coratge an algun company reçagat a qui la costa ja li començava a tornar a la boca. Atravesats els prats, ens ficàrem en un bosc d'abets, y per dins d'ells hi baixa'l riu en un pintoresc salt envoltat per grans rocasses. Ja dalt d'aquest el bosc s'acaba y s'entra en un bon pla, pel qual s'hi escampa'l riu en fastigosos aiguamolls. No tardàrem en atravesar-los y aixugar-nos la mullena en el gros tarter de la Pleta Nova, aont, perduda en mitg d'aquell davassall de rocs, hi ha la cabana dels pastors, una hora desde l'hospital.

La Noguera encara continua'l seu curs cap a l'O. Ens calia, doncs, anar més amunt, y, fent equilibris per aquell dolent pas, ens endinzàrem en una ampla canal envoltada per aspres serrés. Era la canal de les Mulleres, un recó més d'aquells Pireneus feréstecs, aon l'imatge de la mort apareix dominant-ho tot, y que l'imaginació fantasiosa sembla veure, en les mortals despulles arreu escampades, desenrotllar-s'hi terribles combats dels elements.

Allí un xic amunt trobàrem les fonts de la Noguera Ribagorçana, que surt de dins del tarter, a una cota de 1.870 ms. d'altitut y a unes dues hores de l'hospital. Més amunt la canal segueix, però en son fons sols un petit filet d'aigua de desglaç s'escola per la clapiça y ab prou feines arriba a ajuntar-se abaix ab el riu. La part superior de la canal queda tancada per l'escorxada carena de les Mulleres, encara tota blanca de neu, partió d'aiguavessos de la ribera de Benasque, y que, seguint cap al S. en suau corba, s'enllaça y forma part de la sobirana dels Pireneus, la Serra Malehida.

De ses amples y corcades entranyes en surt, doncs, la Noguera Ribagorçana, que junt ab sos germans naturals l'Éssera, y qui sab si en molta part la Garona, són les abundoses fibres d'aquell colossal dipòsit eternalment ple, d'una superfície de 692 hectàries (1), y que per oposats indrets porten ab sa feconda sava la riquesa a les planes lleidatanes y a les de nostra vehina França.

La Ribagorçana surt, doncs, a redós de la vessant S. de l'alta barrera que pel Pic de Mulleres, Ports de Viella y Rius, serres de Montarto d'Aràn, Colomé y Espot, serveix de divisoria de la Vall

(1) Segons M. Schrader en sos treballs sobre'ls glaciers de les Malehides, dedueix que la superfície d'aquests en les dues vessants arriba a 692 hectàries

d'Aran y el Pallars. Sa alta conca està fortament encaixonada pels formidables nusos orogràfics de les Malehides a l'O. y els Montarros de Caldes y d'Aran a l'E., y va seguint son curs sempre cap al S.

Son pas pel Ribagorça bé pot dir-se que se l'ha traçat heroicament en el trascurs dels segles, vencent ab constant treball y per imponents congostos els espadats macius calcaris de Sopeira (serres de Sant Gervàs) y del Bon Remey (Montsech d'Ager), que li oposaren titànica resistència, y, ja tota mansoya en les planes del Segrià, se deixa sangrar pel canal de Pinyana y acaba sa vida desaiquant al Segre, prop del poble de Corbins. Llur capdal mínim es d'uns 3 metres cúbics per segon, y d'aigua constant, y el desnivell total del seu curs desde llur origen fins Alfarràs es de 1650 ms.

Posats novament en marxa, y faldejant les vessants de la serra de la Pleta Nova y del Pic de la Girgosa, ens encaminàrem al Port de Viella. Més d'una hora estiguerem voltant a mitj aire el troç de semi-cercle que envolta l'hospital, y, sense camí ni carrera, aprofitant els corriols del bestiar quan els trobavem, y agafats per les penyes la major part del trajecte, ens trobàrem al Pla de l'Espona, ja en el camí del Port, y a menys de mitja pujada; seguïrem aquesta per les marrades de la Girgosa, y en un quart més arribàrem a l'anomenat Coll de Toro (2.300 ms.). Desde aquell alterós lloc s'ovira bon troç de la ribera d'on procediem, ab el riu encaixonat y obrint-se pas per aquell seguit de contraforts que li obliguen a zigzaguejar, perdent-se al lluny en la calitja. Cap al N., a nostres peus y a considerable fondaria, teniem el riu Negre, que pel fons de sa despullada vall va internant-se més y més en terra aranesa (1).

Asseguts ab mon guia en el planell del coll, y dessobre llargs claps de socarrat aplebat, aont encara feya poc acabava de fondre's la darrera neu de l'hivern, y deixant-nos acaronar pel suau y fresc oreig, feya jo consideracions sobre'l lloc ont ens trobavem. Semblava mentida que, ab aquell dolç benestar que'ns proporcionava aquell dia verament d'istiu, allí mateix sigués el temut Coll de Toro dels terribles hiverns al Port de Viella, el potro del martiri y fins la tomba de més de quatre infeliços.

— Bé ho ha dit vostè, — m'interrompé'l meu guia. — Miri: aquí aon som, aquesta primavera, els de Viella varen trobar el cadavre de la pobra dòna que ab el seu marit foren sorpresos pel torb l'hivern darrer al passar el Port.

(1) En aquesta montanya hi està senyalada la foradada que, segons projecte del Sr. Rouvière, ha de fer passar el ferro-carril desde les comarques de Lleida y Ribagorça cap a la Vall d'Aran y França.

—Ja'm recordo—vaig contestar—que a la meua pujada a Viella'l Febrer passat me referiren els meus coneguts d'aquesta vila la terrible tragedia a que vos referiu.

Un minyó català, encara no de 30 anys, deixà'l jornal que guanyava a França y retornà al seu país, el poble d'Irgo, a la vall de Bohí, pera casar-se ab una noya d'allí mateix. Després d'haver-ho fet, realisà'l seu migrat patrimoni, y, acompanyat de la seva muller, acordaren entornar-sen a França, perque en sa terra, a l'hivern, sols una penosa vida de privacions y miseria'ls esperava; trist determini que per necessitat se veu obligat a pendre gaire bé tot el jovent d'aquestes arreconades comarques fronterices. El dia 16 de Novembre's trobaven a l'hospital de Viella esperant passar el Port, y per la Vall d'Aran endinzar-se a França, únic camí de que podien disposar; però'l Port dies ha que era tancat per la neu y un fort temporal hi regnava en aquells indrets. Els hostalers, complint ab el seu dever, s'esforçaven en convèncer als nuvis que desistissin de tant perillós pas. Ells dubtaven: per una part el natural apegament de la vida, y per l'altra la temença de que'l seu amo, en vista dels molts dies que era fôra, li tregués l'empleu y tinguessin de veure-s precisats a anar mendicant en terra estrangera. En aquesta penosa indecisió estaven, quan un jove aragonès, que's trobava a l'hospital de pas també cap a França, un tavalot, segons sembla, s'engrescà y entavanà al matrimoni ab pretencioses valentonades, y, deixant-se convèncer, al fi, per aquell funest amic, el dia 19, a les vuit del matí, sortien de l'hospital tots plegats cap al Port, ab un temps insegur. No feya encara dues hores que n'havien sortit, quan l'aragonès tornava a entrar a l'hospital, dient que, vist el temporal que feya dalt del Port, havia resolt entornar-sen, y que, no podent convèncer al matrimoni de que també ho fecin, els havia deixat en les marrades de la Girgosa lluitant ab la neu y el torb, y fent aquell veritable patró aranya tristos auguris respecte del segur y desastrós fi que an aquells infeliços els esperava, puix la dòna ja no podia més de cansada.

Passats dies y setmanes, uns de mal temps y altres de pitjor, atravessaren el Port alguns atrevits viatgers cap a la Vall d'Aran, aon, posats d'acord ab els d'allí, tragueren tots el convenciment de que aquella parella encara era dalt del Port, perquè en tota la Vall no se'ls havia vist transitar.

Decidida, doncs, sa busca, fins el 23 de Maig, quan ja començaven a anunciar-se en aquelles desolades regions els primers resplendors de l'aubada de la primavera, sortia de la vila de Viella una

expedició ab les autoritats, y, ja dalt del Port, y després de llargues recerques, en el planell del Coll de Toro un bony que feya la neu denuncià la freda mortalla d'aquella infeliça, qual cadavre, assegut



LA CANAL DE TORO AL PORT DE VIELLA

y arrupit, se trobava en perfecte estat de conservació. En efecte, la pobra dòna no pogué més.

— Y pot suposar vostè — me digué en Batalla — que'l cadavre de l'home no ha d'esser lluny d'aquí, perquè a hores d'ara encara no ha sigut trobat.

Acabà ab aquestes paraules la fúnebre conversa, y'ns posàrem en marxa cap al Cap del Port. Feya pocs minuts que caminàvem,

quan el guia se separà del camí vers l'esquerra, enfront de la Canal de Toro, esgarrifosa escletxa en que'l seu estret y pedregós fons se llença d'un sol salt, y ab un desnivell de més de 600 ms., a la pregonera ribera del Negre, que nosaltres dominavem a gran alçaria desde la nostra alterosa guaita.

Passaren alguns instants, y, veyent jo que'l guia no tornava, vaig dirigir-me an aquell indret y vaig trobar-lo guaitant atentament vers la canal.

— Què hi ha, Batalla? Algun isart, potser? — vaig preguntar-li.

— No ho sé. Allí baix se veu un bulto negre que no acabo d' aclarir què és, — me contestà.

Y, treyant els meus binocles de campanya, vaig mirar.

— Caratsus! — vaig exclamar. — Jo diria que allò d'allà baix són les cames d'un home.

Y, sospitant la troballa, ens decidírem a esbrinar-ho tot seguit.

— Més, qui hi baixa per aquell trenca-colls? — dèyam nosaltres. Aquella perillosa escletxa, que sols pocs metres d'amplaria contava, ab sos costats formats pels esqueys, esmolats com fulles de llibre, que, enasprats, s'anaven arrestellant fins a perdre-s al fons de l'abim, que'l vèyem allà baix com un retall de paisatge fortament enllumenat pel sol, semblaven en aquella misteriosa penombra gegants amenaçadors que a la vegada'ns atreyen, y buscavem en aquella penya, llisa com batedora de safreig, algun relleu aon poder afermar la petjada, o tantejavem la glaçada congesta que'ns servís de reduït replà. Per la canal pujava un airet fresc y de flaire d'humitat que contrastava ab l'enxovada de part de fòra. Després de molts tantetjos, ab l'ajuda de la faixa d'en Batalla y de les corretges de la meva cambra fotogràfica, ens lligàrem, arriant-nos un a l'altre, y, arrapats pels grops de les parets de la canal, en uns dèu minuts de congoixa forem a baix.

Bon Déu! Quin espectacle! Vaig quedar-me com petrificat. Allí, extès dessobre una llarga congesta de neu, atravessat al fons de la canal, hi havien les horribles despulles del desgraciat nuvi. Ses cames eren encara cobertes per les calces de fosc color, calçava bones sabates ferrades, però'l tronc sols era una escurada carcanada, despulles d'aprofitat àpat de les aus de presa. Hi havia pellingos de roba d'ací d'allà y les carteres de butxaca, buides per cert. Un parell de mitjons y un joc de cartes escampades completaven aquella esgarrifosa visió, que'l nostre estat d'ànim no'ns deixava apreciar en son conjunt, realçada per l'escayenta decoració que'ns envoltava.

Sens dubte aquells infeliços, en mitg d'aquella desfigurada naturalesa, atuhits pel torb y cansats de rompre neu, perderen l'esma y, una vegada arribats al coll, en compte de girar-se a la dreta y seguir serra enllà cap a la carena, prengueren el coll com



VALL D'ARÁN: CAP DEL PORT DE VIELLA

a Cap del Port, y, tirant-se a la vessant oposada l'home, que hauria d'anar davant obrint camí, s'estimbà per aquella espantable canal, que si a l'estiu ni'ls isarts s'hi aguanten, podeu calcular com se trobaria allavors ab ses llisquentes geleres.

Ab uns breus instants de religiós silenci, en que cadascú complia ab son piadós dever, seguit d'un «Déu l'hagi ben perdonat» que sortí dels nostres oprimits cors, posàrem fi a nostra fúnebre visita.

Amunt altre cop a fer l'esquirol per aquell traidor escorranc. Per sort no prenguérem mal, y ab una llarga tragejada que férem dalt, ens trobàrem, si bé ab l'ànima apenada, nostres forces ja en disposició de reempendre la marxa.

Seguint el planer camí, enlairat per l'alterosa serra, y anomenat la Travessa de Carlos, ens conduhí en un quart desde'l coll a la bretxa que en la carena constitueix el Cap del Port (2.435 ms.).

Allí acabava la pujada, y ab ella les vessants del Ribagorça. Ens aturàrem y despatxàrem un senzill esmorzar, tenint a la vista aquells esplèndits panorames, que si per un costat, ab sa llarga perspectiva, se perden al lluny cap a la Vall d'Aran, cap a l'altre eren dominats pel meravellós fondo de les Malehides, radiants de llum, ab sos lluents glaciers. Malgrat aquest quadro, de tons tant alegroys, l'àpat fou tristot, val a dir-ho: bé's trasiluía que nostres ànimes no estaven pas per brocs.

Tot seguit vaig pagar el jornal al guia y vaig autorisar-lo pera que pogués entornar-sen dret a l'hospital, perquè aixís ho havíem convingut, puix jo ja no necessitava d'ell, per esser-me'l camí que'm tocava fer prou conegut; però'l bon home, comprenent l'estat del meu ànim, s'oferí empenyadament a acompanyar-me fins a Viella. Vaig agrahir-li de tot cor, però no li acceptí, y ho confesso, no del tot convençut.

Vaig carregar-me la motxilla y, despedint-nos ab una forta encaixada, ens-e separàrem, ell cap avall per un costat de Port, y jo també cap avall per l'altre.

Començada la davallada per aquell dolent camí, que en tres hores, sense parar, m'havia de portar a Viella, davant dels meus ulls s'extenia l'ampla fondalada dels Clots de Tropol, reclosa cap al mitg-dia per les enasprades carenes de Fontfreda y Sarraera, surmontades d'aguts penyals y solcades de dalt a baix pels pregons escorrancs. A l'altre costat els robustos esperons dels pics de Montoriet y de Montanero aixecaven sos cimals enfilats, y al mig la fondalada, plena de clapices de granet blanquinós y clapejades per les congestes. En resum, un paisatge de lo més feréstec. Sols al lluny l'apacible verdor de les aplebades serres de la ribera servien de consolador descans a l'esguard, sorprès per tal selvatgesa.

Totes les vegades, en mes passades excursions per l'Aran, que m'havia contemplat aquell paisatge de les grans altures, may ho havia trobat tant feréstec, tant grandió com allavores. Les montanyes me semblaven més altes y amenaçants; les clapices, sense fi; les congestes semblaven de més fret aspecte que may, y la solitud verament m'aclaparava.

Ab un d'aquells moviments incontrastables comunicats per lo més íntim, vaig tombar-me bruscament enrera y vaig registrar ab inquiet esguard el llarg troç de camí solitari que en llargues llaçades fugia cap amunt. No sé si buscava al meu guia, que ni rastre d'ell se'n veyá, o alguna ànima viventa, que ab sa presencia, tant sols de lluny, reanimés el meu decaigut esperit.

Fou allò, ho confesso ab ingenuitat, un enguniós moment de descoratjament, digueu-li basarda, si voleu: tant hi fa. Aquells tristos records insidiosament presents, la solitud, imponent ja de sí y engrandida pel cristall d'aument de la meua excitada imaginació, tot me feya sentir sa aclaparadora potencia, aniquilant-me moralment.

Un instant durà no més. Per sort, una forta reacció vingué desseguida, y, sobreposant-me, vaig marxar a bon pas clot avall, ja més confortat, en busca de la Font Freda, aon vaig reposar-hi curts moments.

Reemprès el camí, als dèu minuts vaig passar per davant de la Creueta, y per les fortes marrades de l'Obach me distreya l'imaginació ab la vista de la fonda ribera del Negre, per dessobre de la qual s'hi esfumava, al lluny, algun que altre poblet de la Vall.

Passat el serrat ja vaig trobar companyia, pobra, per cert: un tranquil ramat de bous, que tot pasturant me guaitaven ab ulls recelosos, y, per més que'l meu desitg me feya veure'l pastor, el meu esguard no'l trobà enlloc. Seguint baixant pel bosc ab pas viu, arribí al cap d'estona a la vorera del riu Negre, prop del barranc que baixa del Port. Allí'l meu cor s'aixamplà: me trobava ja en terror habitable; els prats, a les voreres del riu, extenien son verd esmeragdí festonejats per les xamoses vernedes, que formaven un rellevat galó ab ses fullades copes. Ja veyá gent, colles de dallaires que, extesos en guerrilla, anaven airejant l'humida herba, mentres que altres la carregaven a les carretes en entatxonats pilots. Quina atrayenta simpatia m'inspirava aquella bona gent! Ab quin agrado'ls donava 'l Déu-vos-guard, famolenc de que'm parlessin y de contestar-los. Testimoni d'això fou la forta encaixada ab que vaig saludar al meu antic guia aranès, el valent Joseph.

Per fi, a poc més de la una de la tarda, vaig arribar a la vila de Viella, satisfet de la meua compromesa voluntat, y més encara per haver-me tret de dessobre aquell mal rato.

En havent dinat tinguí'l gust de saludar als meus amics y coneguts d'aquella vila, sorpresos per la meua sobtada arribada, y encara més per les meves revelacions. Aquestes vaig repetir-les en forma de declaració davant del Jutge, el meu distingit amic Sr. Vidal.

L'endemà vaig avistar-me ab les autoritats, y, enterades de lo que'ls calia fer, a punta de dia sortien dret al Port, y a sa tornada s'organisà'l fúnebre seguici, en el que tothom volgué tributar el

darrer obsequi a les despulles d'aquell infeliç assistint al seu potser un xich massa senzill enterrament.

Jo 'm quedí en aquella deliciosa vila, reposant de mes passades emocions y preparant-me pera la pròxima y llarga campanya que per aquella comarca 'm proposava fer.

JULI SOLER Y SANTALÓ

AMPOSTA Y LA RÀPITA

Tot territori que té la sort de possehir un bon caudal d'aigua forçosament ha d'esser bonic y delitós, y molt més quan aquest element de vida serveix principalment pera afavorir la producció agrícola. Aixís se veu en l'extensa y hermosa horta de Tortosa, que tant bé assahona'l caudalós Ebre. Sa corrent, que altres vegades he utilisat pera donar expansió a les meves aficions excursionistes, me serveix també en la present ocasió pera visitar una part de l'extrem més meridional de la nostra benvolguda terra catalana, on la naturalesa no ha deixat d'incloure indrets dignes d'atenció y notables accidents topogràfics d'hermós aspecte y agradable perspectiva.

Un passeig per l'Ebre m'ha ensenyat l'experiencia, mercès a altres excursions fetes en tot el seu trajecte dintre Catalunya, que constitueix sempre un gojós entreteniment, ademés d'esser una fàcil via pera conèixer les poblacions y termes de les seves vores, que per cert no són les que més criden l'atenció dels meus companys en aquesta mena d'aficions.

Trobant-me a Tortosa un dia de mitjans del mes de Juny, vaig pensar que no estaria mal justificat empendre l'excursió per l'Ebre pera fer una visita a Amposta y Sant Carles de la Ràpita. Y, en efecte, aprop de les tres de la tarda 'm trobava a la vora del riu, al costat mateix de l'edifici-mercat de Tortosa, en qual punt fondejava, fumant la seva xemeneya, el vaporet *Ciutat de Tortosa*, que tots els dies va a Amposta, retornant el dia següent. Sense cap embarcader ni cosa que s'hi assembli, vaig embarcar-me en el mentat vaporet, que, després de portar a bon terme les manobres consegüents, emprengué sa airosa marxa aigües avall.

En el primer moment no més fixà la meva atenció l'especta-

cle que generosament posava la naturalesa davant dels meus ulls, y en el que hi prenien part el cel, l'aigua, les montanyes y la vegetació. Era una tarda tant pacífica y tranquil·la com per contrast havia sigut tormentós el dematí, convertit en un desfet d'aigua y vent, y de qual tempestat encara aleshores rondaven per l'atmosfera retraçats núvols, que molt sovint servien de pantalla entre la terra y el sol; l'ampla y tranquil·la corrent de les aigües, que no més escumava al batre en els costats de l'embarcació, constituint una vidriosa y lluenta faixa ab cuidado extesa dessobre la terra; a una y altra banda se feyen ben visibles les serres, que, semblant unir-se pels indrets de Xerta y Tivenys, donen encantador relleu al paisatge fins arribar a les planes de la Galera per la dreta, y a les serres d'Amposta per l'esquerra; per fi, tot això esmaltat pels armònics tons de l'esplendorosa vegetació que encatifa 'ls plans y montanyes de tant productiva encontrada, y per les arbredes de polls y salzers y canyats que en molts llocs festonegen les baixes vores del riu.

El vapor, ab seients y toldos a proa y a popa, té, además, a sota coberta, uns departaments pera'ls passatgers, corresponent, respectivament, als de primera y segona classe. Poc després de passar per sota'l pont del ferro-carril de Barcelona a Valencia, se perd de vista la població de Tortosa, que, a mida que'l vapor camina, va formant un conjunt més compacte, van reduint-se les naturals proporcions de tots els seus edificis y construccions, y va essent més uniforme la perspectiva general de la ciutat.

A l'esser a la meitat de la fluvial travessia observa'l viatger que se van extenent les planes d'una y altra banda de l'Ebre, per la senyalada desviació de les properes serralades, marcant-se més quan la corrent s'inclina un xic en-direcció a llevant, per acostar-se als terrers de sedimentació lacustre formats ab els materials que desde lluny ha anat conduint en el transcurs dels sigles el mateix Ebre, com si tingués l'esperit d'allargar el continent ab sa constancia o el propòsit de retraçar el moment de perdre la seva significació hidrològica en el fons del mar, ab la constancia y per la virtut del seu treball. Aquest troç del curs de l'Ebre, que desseguida deixàrem, sembla ser l'extrem de la gàrgola primorosament cisellada per la naturalesa pera establir una galant conducció del riu a través de Catalunya desde'ls confins de les pedregoses planes aragoneses. Pera admetre sense esglay aquesta comparança cal tenir present els bonics panorames que'l seu curs ofereix, com a Flix y els seus voltants; l'aspecte d'Ascó, encastat en la mon-

tanya; l'anomenat *salt de l'Ase*, congost de cingleres y penyes engendrat per una derivació de la serra del Montsant; l'importància de la vila de Mora, qual tràfich no deixa sossegar la barca de pas; Mirabet, ab sa presència de ferrenya entonació, qual castell, enlairat en adreçat turó, conserva encara vius sagnants records de l'antiga història y de la moderna; Benifallet, a la frescor de l'aigua y a l'ombra d'amoroses arbredes; els *Organs*, extranya formació en els caliços espadats que tanquen les vores; l'azut o presa de Xerta, ab sos curiosos molls y comportes pera governar l'aigua y facilitar la navegació, y com a terme Tortosa, ab tota la llargada de l'horta, qual bona nomenada no es prou pera fer entendre tot lo que val en producció, tot lo que té en grandiositat y tot lo que reuneix en belleses naturals.

Havia passat una hora desde la sortida de Tortosa quan el vapor fondejava davant de la plaça de la vila d'Amposta. Faciliten el desembarc dugues escales de pocs graons, obertes en el mur de pedres que segueix tot el front de la plaça. Aquesta es de regulars proporcions, de forma quadrada y ab arbreda. Els carrers són amples y els edificis ben construïts.

Amposta té l'apariència d'una població moderna, sense que's vegi res que faci avinent la circumstància d'haver sigut en altre temps important cap d'una castellania de les ordres militars. L'iglesia parroquial, dedicada a l'Assumpció de Nostra Senyora, sense esser cap edifici de valua artística, es un exemplar certament recomanable de les construccions religioses dels començaments del segle passat, en el que se'n fa raonada mostra dels principis arquitectònics que imposà la restauració de les formes del renaixement, després de malmeses pel genial y sorprenent llibertinatge del barroquisme. En l'obra de dit temple'm sembla veure-hi l'esperit restrictiu y palpar encara en les seves proporcions y disposició aquells procediments reglamentaris a que quedà subjecte l'art de construir quan per segona vegada's buscà l'inspiració en els istils clàssics.

L'exterior de l'iglesia d'Amposta està sense acabar, trobant-se la fatxada despossehida de tota decoració, essent el campanar de planta quadrada, y així mateix la meitat de l'obra. Les bones proporcions de l'interior, així com les seves senzilles disposicions decoratives, li donen un cert aire de repòs y un sentit estètic que complau y satisfà. Forma'l temple una nau bastant ampla, de volta de canó ab lunetos, que resulta sostinguda per quatre arcades per costat, corresponent als altars, quals voltes són d'aresta; de

cada secció de parament s'alça un pedestal o sòcol del que puja una cinta ab basa àtica y capitells d'ordre compost, esculpturats ab tota elegancia, seguint com una ampla imposta que segueix tot el mur y serveix de seyent a la volta. Tota aquesta decoració es de marbres, blancs els capitells, negres les bases, y vermellosos els altres membres arquitectònics, produint el conjunt un efecte interessant y agradable. El presbiteri es de forma de secció de cícrol, constituint el sosteniment de la volta unes cintes iguals a les de la nau, y dos feixugues columnes en el fons, del mateix istil y combinació de marbre. Així també estan disposades les dugues trones, contribuint d'aquesta manera al bon efecte del conjunt. Aquesta mateixa disposició de la pedra's conserva pera la formació dels altars de les capelles, que són tots iguals, constituint-les dugues columnes unides per un entablament d'istil clàssic, armonisant perfectament ab les demés de l'edifici tant pel seu ordre arquitectònic com per la classe y combinació de colors del material.

Situada Amposta a la dreta de l'Ebre, té al darrera, o sia en direcció d'E.S.E., la montanya de Montsià, que, desenrotllant-se paralelament a la costa, arriba al límit de la terra catalana, si bé la quasi totalitat del terme es molt pla y ple de profitosos conreus, sobre tot el cultiu de l'arrog, que deixa grans beneficis.

Ab no gaire menos de tres hores se va a la Ràpita, si bé un servey de tartanes escursa y facilita fer el trajecte. Hi condueix una bona y plana carretera que porta sempre la direcció a mitg-dia, seguint paralela a l'estribació nord de la montanya de Montsià, per entre camps y arbres tant productius com són l'ametller, el garrofer y l'oliver en més quantitat.

La població de la Ràpita recolsa'l seu cap en la falda de l'esmentada montanya de Montsià, de formació calixa y solament coberta de garrigues, y arran de l'aigua'ls peus. Atravessa la vila la carretera que va seguint per Benicarló. L'entrada's fa per l'espaiosa plaça de forma rectangular, que degué projectar-se ab porxos, perquè encara avuy en queda algun, poc troç, fets tots de maons y d'interès artístic del tot negatiu. En un dels costats hi ha l'iglesia, petita y sense cap condició pera la dignitat que imposa'l servey religiós. Es una sala llarga ab cel-ras pintat de blau. Una arcada rebaixada dóna pas al presbiteri, que conté un pobre altar.

Lo demés de la població són alguns carrers de bona mida, que en sa majoria's dirigeixen a mar, essent el principal un que surt de la meitat de la plaça, y pel qual anàrem al port. A la vista del mateix se comprèn l'importancia que tindria d'estar acondicionat

pera fins comercials, tenint en compte les que ja deu únicament a la naturalesa. No's pot deixar de reconèixer la grandiositat del pensament que portava'l propòsit format per Carles III y el seu ministre comte de Floridablanca de convertir el port dels Alfacs en un gran centre comercial, y fent del poblet de la Ràpita la vila de Sant Carles de la Ràpita, com just homenatge a dit sobirà. Les obres fetes y les que quedaren embastades bé prou demostrèn l'importancia de l'empresa y el desitg de veure-la realisada. S'alçaren edificis pera'ls serveys públics, convertits més tart en cases particulars; se començà la plaça porticada, s'obriren amples carrers; en el costat del sud se projectà un fort o ciutadela, quedant encara part dels fossos y fermes muralles, en qual recinte hi ha instalat l'hospital, y a la vora del mar un feixuc mur o moll pera'l servey marítim donen total idea de les obres.

La posició geogràfica del port dels Alfacs l'indicava tenint present la forma rudimentaria de les comunicacions en els XVII^e y XVIII^e sigles, pera convertir-lo en un centre marítim comercial de Catalunya, Valencia y principalment d'Aragó, fins a quin cor s'hi arribava seguint la via fluvial de l'Ebre, que ja sempre, y aixís ens ho demostra la documentació antiga, servia pera expedir els seus blats, fruits y demás productes agrícoles; de manera que'l trasport per ell era ferm y sostingut, no sortint-ne menos beneficiades algunes encontrades catalanes. Si bé aquest moviment de transport no cab dubte que l'aprofitaven els habitants de les riberes de l'Ebre, per esser els que'l conduïen ab les seves barques y llauts, ocupant un gros contingent de personal que d'ell se mantenia, es més cert encara que'l punt d'afluència era Sant Carles de la Ràpita, aon desembocava'l canal de navegació, y aon, per consegüent, se feya l'embarc marítim dels gèneros. Encara que pensem que'l gran projecte de Carles III no arribà al seu acabament ni obtingué'l resultat total que's volia, s'ha de reconèixer que l'habilitació d'aquest port, salvant per medi del canal el gran inconvenient, perill tot sovint, de passar la barra de la gola del riu, impulsaria extraordinariament el tràfec fluvial. Aquest ha arribat fins als nostres dies. Encara recordo quan, no fa gaires anys, recorria en barca, ja a la vela, ja sirgant, l'Ebre, el pintoresc efecte de les embarcacions que amunt y avall portaven fato. Avuy el riu se pot dir que resta abandonat. Els ferro-carrils han xuclat la sava comercial d'aquesta gran carretera d'aigua. En el moll de la Ràpita ja no hi atraquen més que les passives barques dels pescadors.

El port dels Alfacs forma una ampla badia de tres hores d'ex-

tensió, tancat per abdós costats de terra ferma per immensos sorrals, terminant el del sud per l'anomenada punta de la Banya, a través del qual se distingeix tota la costa, junt ab el promontori de Penyíscola fins a la montanya de Sant Antoni de la provincia de Castelló de la Plana, extenent-se les altres a compendre l'isla de Buda y les goles de l'Ebre. A l'extrem del primer hi ha establerta una importantíssima explotació de sal marina, quals grans pilots se veyen blanquejant sobre'l blau del cel desde'l port. L'industria està montada ab els procediments més moderns, com són carrils, força elèctrica y un llarguíssim moll de ferre pera l'embarcament de la sal. Pera'l serviment de les salines hi ha un petit vapor que les posa en diaria comunicació ab la Ràpita, essent la distancia per terra de set hores y molt pesada per la naturalesa del terror. Usualment hi ha ocupats en aquelles un centenar d'homes, y en temps de la recullida de la sal de quatre a cinc cents operaris, que no solen esser gent de la terra, perquè, segons sembla, es una mena de feina molt fadigosa. A la banda de Capsi, o sia en la part de les goles, hi han altres salines, però de més reduida explotació.

Al costat de la vila, en direcció nord, desemboca en el port el canal de navegació que arrenca de l'Ebre al costat d'Amposta, avuy sense comportes y mitg cegat pel llot, com que, sense aplicació pera l'objecte que fou construït, resta sols pera'l rech d'hortes, y més que res pera regar els molts terrers destinats al conreu de l'arroç, que, com se sab, necessiten aigua en quantitat extraordinaria.

Emplaçats en els terrers de la vora esquerra del canal s'hi alcen algunes construccions que són bona prova y eloqüent mostra de l'importancia que anys endarrera, ja que no's tracta d'antigues obres, arribà a possehir el trafec mercantil de l'Ebre y del desenrotllament que tingué la seva navegació. Primer de tot se presenta a la vista un gran edifici construït de rajola, pera servir de fonda, estant avuy tancat y del tot abandonat junt ab el jardí que l'adornavava enfront de la fatxada.

Pera atendre en les millors condicions a la reparació y carenatge d'embarcacions, darrera, y tocant a la fonda, se va construir una espayosa dàrsena, ara cegada fins dalt, per haver quedat, com es consegüent, sense cap aplicació. Al seguit d'aquesta s'hi troba emplaçat el dipòsit comercial o docs, d'igual apariència y obra que les altres construccions, que, malgrat lo abandonat que's veu, queda per ara en bon estat de conservació. L'edifici té la

forma de tinglados, ab magatzems a sota terra de sòlida construcció, essent prou gran pera soplujar mercaderies en crescuda quantitat.

Acabat fa temps per la Ràpita l'explotació del trafec fluvial, sa població d'aprop de cinc mil habitants, además de la producció salinera, reparteix la seva activitat entre l'industria pesquera, en la que hi ha bastants braços empleats, y les feines agrícoles, tenint en aquestes el principal lloc el cultiu de l'arroç, ocupant els camps que li estan destinats una bona part del terme, en la part del mateix que s'extén en direcció a l'Ebre.

Desde Sant Carles de la Ràpita l'estació més pròxima pera'l retorn a Barcelona es la d'Amposta; una vegada s'es aquí, pel mateix camí seguit a l'anada, se creua'l riu ab barques, que sempre solen estar disposades. A l'hora convenient hi ha tartanes en la vora esquerra. La distancia a peu fins a l'estació pot comptar-se no ser gaire menos d'una hora y mit-ja. La carretera general segueix per terrers absolutament plans, com ho són els que van per les immediacions del caseriu de l'Aldea y acaben per morir en la falda de les montanyes del coll de l'Alba, començament de la serra que, seguint l'indret de la costa pel coll de Balaguer, y no lluny del camp de Tarragona, se solda revoltosament ab les estribacions de la serra de Prades.

La carretera passa sempre per entremitg de vinyes y oliveres. A cosa de mitja hora abans de l'estació hi ha un rengle de cases que s'anomena hostal de l'All, del terme de Tortosa. Les pagesies ofereixen caràcter propi, per quant es general tenir davant un emparrat que agafa tota la fatxada, aguantat per pilans de maons de forma quadrada o circular, y tant aquests com els edificis, que'ls més alts no passen d'un pis, ben emblanquinats; disposició aquesta d'ús comú en la construcció de les moltes masies de que estan plenes les aprofitades terres dels voltants de Tortosa.

JOAQUIM DE GISPERT Y FERRATER

NOTES EXTRANGERES

Els refugis. — Si altres proves no tinguessim, la multiplicació dels refugis ens demostraria'l desenrotllament progressiu de l'alpinisme a l'extranger. Al pas que portem, aviat no hi haurà montanya, per poc atractiu que tingui, que no posseïxi'l seu refugi. Y ha d'esser així si's vol fomentar l'excursionisme d'altura. Els excursionistes, per entusiastes y bregats que

siguin, necessiten un lloc a propòsit on puguin descansar de les fatigues y recullir-se en hores de mal temps, molt freqüents en les regions montanyoses. Els clubs alpins, entenent-ho d'aquesta manera, han dirigit an aquest fi's seus esforços, y el públic ha secundat ses nobles iniciatives.

La Secció de Pau del C. A. F. y la societat d'excursionistes del Bear han construït el passat estiu un excelent refugi en el gran llac d'Arremoulit (2.300 m.), desde on podran empendre-s les excursions del Pic de Palas (2.976 m.), Pic d'Ariel (2.823 m.), Pic de Bat-Laetouse o Leytouse (3.145 m.), y a la vegada serà un magnífic punt de partida d'interessants excursions per aquell troç de Pireneu proper a la frontera espanyola.

A l'inauguració del xalet-refugi de Rabuons (2.540 m.), en l'Alt Tinée, al S. dels Alps, hi concorregueren unes 150 persones, havent-lo visitat després més de 100 turistes, sense comptar els batallons de Caçadors Alpins, que hi feren estada durant ses marxas de reconeixements.

Pel refugi Tucket, després d'haver sigut registrat, hi han passat 112 excursionistes, descomptant els que s'han descuidat d'inscriure'l seu nom.

El refugi Cezaune, durant l'any 1905, ha tingut 200 visitants, a més dels nombrosos destacaments de tropa que han maniobrat en els seus encontorns.

El refugi de Parmelan, a càrrec de la Secció d'Annecy del C. A. F., de 195 persones que hi estigueren l'any 1900, ha pujat a la xifra de 945 en el que acaba de transcórrer.

Ab datos per l'istil podriem fer aquesta nota interminable; però, ab els que hem apuntat no més, creyem que n'hi ha de sobres pera convences de l'atenció que realment mereixen els refugis a les societats excursionistes, y que per tots els medis possibles hauriem de generalisar-los en la nostra terra.

Excursió a Còrcega. — La Secció Alpinista de l'illa, ab el concurs del Touring-Club de França, ha organísat una gran excursió, que tindrà lloc per la vinenta Pasqua. L'expedició sortirà de Niça'l 14 d'Abril, a les deu del matí, desembarcant a Bastia, y retornarà desde Ajaccio'l 23 o 24 en direcció a Marsella. Els excursionistes podran visitar còmodament lo més notable de Còrcega y's dividiran en agrupacions convenientment dirigides. El preu s'ha fixat en 300 francs y comprèn tots els gastos desde Niça fins al desembarc a Marsella.

Concurs de fotografies. — En el present mes se celebrarà en el domicili social del Club Alpi Francès una exposició dels treballs premiats en el darrer concurs internacional de fotografies de montanya, del qual oportunament varem donar compte en aquestes mateixes planes. Es llàstima que no hi hagi pres part cap dels nostres consocis, comptant com comptem ab elements valiosos que'ns haurien fet desempenyar un brillant paper y hauriem tingut ocasió de mostrar algunes de les moltes belleses que enclou la montanya catalana.

Esperem que una altra vegada hi posaran esmena. No convé de cap manera que nosaltres mateixos ens-e separem d'aquestes nobles lluites per l'Art y per la Naturalesa. — C. R.

BIBLIOGRAFIA

REVISTES DE CAMBI

Société Agricole scientifique et littéraire des Pyrénées-Orientales. XVI volum (Perpinyà, 1905).

En res desmereix aquest volum dels anteriorment publicats per aquella benemèrita societat rossellonesa. Apart dels treballs y conferencies de caràcter agrícola que inserta, tenen especial interès pera nosaltres una colecció d'articles tots ells notables y que consultaran ab gust els que's dediquin a l'estudi d'aquell troç de terra catalana:

Notes sur le château royal de Perpignan et le puits de Sainte-Florentine, pel Dr. Albert Dounezan; *Perpignan et ses monuments*, conferencia per M. B. Palustre; *Notice historique de la Vicomté d'Evol, des communes d'Evol et d'Olette*, per M. l'abbé J. Giralt (va precedit d'una nota descriptiva de la comarca, acompanyant-ne un petit mapa de la mateixa); *La paroisse d'Hix* (Cerdanya), per M. l'abbé Jean Sarrête; *Aperçu sommaire sur la géologie du massif du Canigou*, per M. Charles Depéret.

Ademés, en la secció de literatura, hi ha un bon aplec de poesies, d'entre les quals ha de fer-se particular esment de les d'en M. J. Delpont, escrites en nostra llengua y dedicades a les terres de parla catalana.

Società degli alpinisti tridentini. XXIII anuari.

Aquesta societat, establerta a Trento, acaba de publicar l'anuari corresponent al prop passat bieni, que, com els anteriors, publica importants treballs, alguns de molt ben ilustrats, referents an aquella interessant regió.

En quatre seccions se distribueixen les materies en aquest volum: la primera està dedicada a ascensions, excursions y estudis; la segona, a la crònica social; la tercera, a bibliografia, y la quarta comprèn la llista de socis, que per cert es ben nombrosa, puix en compta 1.567 d'efectius y 35 delegats. Aquest dato no més ens demostra l'empenta que ha anat prenent la societat dels alpinistes tridentins.

Alpi Giulie, revista bimestral de la *Società Alpina delle Giulie*. Any X.

Són de remarcar, en els sis números que corresponen a l'any que acaba de transcórrer, un concís estudi sobre orografia d'aquella regió, treballs de

caràcter espeleològic de la mateixa y diferents ressenyes d'excursions, algunes molt ben ilustrades, notant-se en totes elles l'amor que professen aquells excursionistes a la comarca objecte dels seus estudis. — R.

CRONICA DEL CENTRE

JANER DE 1906

EXCURSIONS Y VISITES

DE CAMPRODON A RIBES. ASCENSIÓ AL TAGA. — El dia 6 d'aquest mes se trobaren reunits a la xamosa vila de Camprodon, ab el fi de realisar una ascensió al Taga en ple hivern, el nostre president D. César A. Torras, sos tres fills Joseph M.^a, César y Oscar, y els nostres companys senyors Mitjans, Arrau, Guarro, Corominas, Coll y Serra, Marquès, Pascual y Sanmartí y Eduard Vidal.

A l'endemà sortiren de bon matí cap a Torra Cavallera, y per sota la serra de dit nom se dirigiren cap al Coll del Pal, aont arribaren després d'atravessar varies congestes y d'admirar esplèndits panorames, hermozejats per espessa boirada que, agafant mil formes extranyes, feyen més atractívols aquells paisatges verament pirenenes. Del Coll del Pal en amunt tot era ras de neu, y el seu estat glaçat, donada la baixa temperatura (2 graus sota 0) y la falta de sol, feu témer per un moment pel bon èxit de la projectada ascensió al Taga. Ab tot, després de diverses temptatives més o menys arriscades, agafaren nostres companys la pujada per la part de soley y, passant per la Portella d'Ogassa, arribaren feliçment al cim desitjat (2.027 m. alt.), gaudint d'un espectacle hermosíssim al contemplar tota la serralada pirenenca completament envolquellada ab son llis mantell de blanca neu.

La davallada fou també un xic penosa; però, sortosament, tots els nostres companys arribaren a Ribes sense cap contratemps y havent realisat el seu intent d'escalar en ple hivern un dels cims avançada del nostre Pireneu.

A SANT MIQUEL D'OLERDULA Y VILAFRANCA. — En el primer tren del dia 21 sortiren per la via de França un bon aplec de benivolguts consocis a fi de visitar les notabilíssimes runes de l'històrica Olèrdula, fent de passada l'ascensió al vehí puig de l'Aliga, que es el dominant de tota aquella regió.

Desde l'estació de Monjos se dirigiren als fondos de La Vall, remonant el pintoresc torrent de Santa Marguerida y visitant de passada les pedreres y construccions de les fàbriques de ciment existents en aquella encontrada. En els citats fondos de La Vall visitaren els antics vestigis de primitives habitacions humanes, obertes al mig de la dura penya, y després

pujaren cap al cim de Sant Miquel d'Olèrdula, admirant una volta més aquelles antigues construccions de que havem parlat ja altres vegades.

Després de pujar fins al ja citat puig de l'Aliga a gaudir d'aquell extens panorama sobre tot el Penadès y Costa de Ponent, se dirigiren nostres companys cap al poble de Moja y Vilafranca, desde on retornaren a nostra capital.

SECCIÓ D'ARQUITECTURA. — *Excursió a Palafolls.* — Continuant aquesta Secció la seva tasca d'anar estudiant les runes venerables de les nostres antigues construccions, el dia 23 va realisar la seva anunciada excursió al castell de Palafolls, visitant les runes d'aquella soperba maisó senyorial de l'Edat Mitjana, tant ben situada al bell mitg d'espadat turó dominant tot el riu del riu Tordera que corre a sos peus.

Després d'estudiar detingudament la forma y disposició d'aquelles antigues construccions, retornaren a nostra ciutat portant bones mostres del profitós treball que ve realisant aquesta Secció.

La mateixa Secció ha portat a cap també diverses visites a diferents construccions modernes de la nostra capital, entre elles una al renomnat *Frare Blanc*, obra ben remarcable de l'arquitecte D. Joan Rubió, y altra a la Casa de Maternitat y Expòsits, que ho es del malaguanyat mestre senyor Oliveras.

Per últim, el dia 29 visitaren la fundició d'acer Escorsa, presenciant l'espectacle d'una fosa, y quedant molt complaguts de sa visita, com ho quedaren també en les anteriorment realisades.

CONFERENCIES

MERAVELLES DE LA REPÚBLICA DOMINICANA. — El divendres dia 5 D. Enric Deschamps donà la primera de ses anunciades conferencies sobre l'Excursionisme a l'Amèrica llatina.

Després d'una introducció en la que estudià la política colonial espanyola observada en aquelles llunyanes regions, y després de patentisar ben bé l'error, avuy generalisat, de que sia de raça negra la població general de la República Dominicana, féu un conciençut estudi de l'hidrografia y orografia d'aquella hermosa illa, descrivint les innumbrables belleses de ses valls y exposant les costums més típiques d'aquell país.

El treball de l'erudit literat senyor Deschamps anà acompanyat de la projecció de nombroses vistes fotogràfiques d'aquella interessant regió.

L'ACRÒPOLIS DE BARCELONA Y LES COLUMNES DEL CARRER DEL PARADÍS. — El dia 11 D. Lluís Domenech y Montaner donà la seva anunciada conferencia sobre l'interessant tema que caps a aquestes ratlles, en mig de nombrosa gentada que omplenava totes les sales del nostre estatge social.

Després d'exposar el senyor Domenech les dificultats ab que s topava per la falta de documents que facin referencia an aquella època y construc-

cions, traçà un plan de l'Acòpolis, sobre'l que anà indicant tota aquella construcció, ab gran nombre de datos y d'atinades observacions. Indicà com d'època romana'ls records que'ns han quedat d'aquelles construccions, encara que sentant la possibilitat de l'existència de vestigis ciclòpics. Assenyalà'l lloc on devien estar sentades les diferents edificacions que han poblat aquells llocs alterosos de nostra ciutat, y se fixà, per últim, en les columnes romanes que encara avuy dia guarden en el nostre pati'l seu propi y antic emplaçament. El senyor Domenech no donà cap assegurança sobre'l caràcter y època d'aquest monument, indicant, emperò, la seva creença de que fos construït per artistes grecs, encara que a les ordres de romans.

Acabà l'erudit catedràtic la seva interessant conferencia reconstruint, ab ajuda de sa poderosa fantasia, el conjunt d'aquelles edificacions que poblaren els turons de l'antiga Acòpolis, cantant les seves belleses y felices recordances.

A TRAVERS DEL CANIGÓ. — El dia 12 el nostre consoci D. Eduard Vidal donà compte de l'excursió oficial realisada'l passat istiu per diferents encontrades del Canigó. Ab aquest motiu se projectaren gran munió de vistes fotogràfiques d'aquelles hermoses valls y serralades, tretes durant l'excursió de referencia per nostres companys senyors Soler y Girona y Llagostera.

VALOR PEDAGÒGIC DEL FOLK-LORE. — El dilluns dia 15 la senyoreta Maria Baldó, de la Secció Folk-lòrica del CENTRE, donà una interessantíssima conferencia sobre aquell important tema.

Ab exemples trets del folk-lore valencià posà de relleu les profitoses ensenyances del Folk-lore, senyalant de manera metòdica'l paper encomanat a cada una de ses branques, remarcant principalment els jocs tradicionals a l'aire lliure, que tant influeixen en el desenrotllament físic y intel·lectual de la nostra mainada. La senyoreta Baldó fou justament felicitada y aplaudida per la nombrosa concurrència que acostuma assistir a les interessants sessions organiscades per la Secció Folk-lòrica, y que's feu càrrec de l'importància d'aquest tema, que en forma tant agradosa havia desenrotllat la distingida conferenciant.

RESULTATS DE L'ECLIPSI DE SOL DE 1905. — D. Joseph Comas y Solà donà una notable conferencia sobre aquest tema la nit del 19 d'aquest mes.

Després d'exposar els principals problemes referents a la física solar, a qual resolució tant ajuden els eclipsis de sol, s'ocupà tot seguit de l'observat durant l'any darrer, exposant el resultat general de les observacions portades a cap per les diferents missions científiques que vingueren a estudiar-lo, y en especial de les realiscades per ell personalment a Vinaroz com a director de l'Observatori Fabra. Acabà la seva conferencia resumint l'actual estat de nostres coneixements sobre aquests importants assumptes de física solar.

Durant la conferència exposà, per medi de projeccions fotogràfiques, diversos clixés de corones y protuberancies y flames solars observades durant l'eclipsi que acabava de ressenyar.

UNA EXCURSIÓ HIVERNENCA AL TAGA. — Nostre benvolgut consoci D. Lluís Guarro donà una conferència'l dia 26, ressenyant l'excursió realitzada aquest propi mes al cim del Taga.

En forma garbosa y frase pintoresca anà destriant totes les vicissituds y impressions rebudes durant aquella interessant excursió, fent remarcar la transcendencia y bellesa de que's gaudeix en les excursions hivernenques per les nostres serralades pirenenques, tant per les propies realitats de tals excursions com pels hermosos panorames que durant les mateixes se disfruten.

Després el mateix senyor Guarro llegí altre ben escrit treball de nostre company D. Pere Basté ressenyant altra excursió feta aquell mateix dia per aquells mateixos indrets, si bé no pogueren escalar el cim del Taga per les dificultats que la gelada neu oferia per la banda de Pardines, desde on començaren la seva ascensió'l senyor Basté y sos companys.

Durant la sessió varen exhibir-se gran nombre d'hermoses vistes fotogràfiques tretes durant aquelles aprofitades sortides de nostres consocis.

CONVERSES D'ARQUEOLOGIA

Programa de les conferencies donades per D. Pelegrí Casades y Gramatxes durant aquest mes.

Dia 13. Conversa XI. — La Caldea y l'Assiria. — Situació geogràfica d'aquestes nacions de la Messopotamia. — Primers pobladors del país. — Caràcters distintius d'aquests pobles. — Origen dels tipos cuneiformes. — Creencies religioses y cultura. — La teogonía caldea y assiria.

Dia 20. Conversa XII. — La Caldea y l'Assiria (continuació). — Organització social d'aquests pobles. — Sos monuments. — Formes, materials y elements de construcció d'aquests.

Dia 27. Conversa XIII. — La Caldea y l'Assiria (continuació) — Formes arquitectòniques secundaries y ornamentació. — Decoració policroma usada pera contrarrestar la pobresa de material empleat. — Sos temples y construccions ciutadanes.

Totes aquestes converses anaren acompanyades de gran nombre d'interessants projeccions fotogràfiques.

NOVES

Ha començat a publicar-se a Manresa l'*Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages*. Els nostres lectors recordaran que l'inauguració d'aquesta entitat tingué lloc el 23 d'Abril prop-passat en l'històric monastir de Sant Benet, assistint-hi una nombrosa representació del CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA, que fou particularment convidat a aquell acte.

Molt esperem dels nobles propòsits que animen als companys del Pla de Bages, y, agraïnt la salutació que'ns endrecen en el primer número de sa interessant revista, corresponem gustosos ab el cambi del nostre *Butlletí*.

També hem rebut el primer y segon número de la revista literaria *Mitjorn*, que veu la llum a Palma de Mallorca. Li desitgem llarga vida pera bé de les lletres patries, y esperem rebre'ls números successius a cambi de la nostra publicació.

El «Centre Excursionista d'Urgell y Segarra», establert a Tàrraga, acaba de publicar un *Manual de l'Excursionista*, on se donen atinades instruccions pera que resultin més fructuosos els treballs que's proposa realisar, que no seran pocs, si 's té en compte l'entusiasme que ha despertat en aquelles comarques la novella societat, de qual aparició varem ocupar-nos oportunament en aquelles mateixes planes.

El CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA sols se declara responsable de lo contingut en la *Secció Oficial* del seu BUTLLETÍ, deixant íntegra als respectius autors la responsabilitat dels treballs firmats.